

EIND GOED - AL GOED

VERSLAG VAN GROEP 3 VAN DE DOELSTELLINGENSTROOM

Ben Evers

Negen toevalsdidactici werden in een laat-kapitalistische vergader-ruimte opgesloten om in enkele uren tijds de doelstellingen van de middenschool te formuleren.

Wie dit verzonnen heeft, weet in de verste verte niet wat een middenschool is. Als er namelijk iets is, wat in de middenschool gemeden moet worden als de pest, dan is het wel de ons nu zo vertrouwde toevalsdidactiek, waarmee we al decennia lang het wankel bouwsel van ons onderwijs overeind hebben helpen houden.

Ondanks het onmogelijke, het frustrerende en het onzinnige van de opdracht hebben de negen toevalsdidactici - Befehl ist Befehl (ook in de toevalsdidactiek) - negen doelstellingen gecreëerd die er op het eerste gezicht nog wel indrukwekkend uitzagen ook.

1 Verschuiving van school- en beroepskeuze naar een latere leeftijd.

2 Andere sociale attitude bewerkstelligen.

3 Uitkristalliseren van kennen en kunnen bij de leerlingen.

4 Negatieve selectie vervangen door een positieve keuze.

5 Leren respecteren van anderen met andere capaciteiten en kwaliteiten.

6 Onderwijs uit de impasse helpen na mislukking realisering Mammoet.

7 Kritische individuele bewustwording.

8 Optimale kansen.

9 Standverschillen, zowel maatschappelijk als kerkelijk, opheffen.

Bij nader inzien bleef er van het indrukwekkende niets over. Het waren alleen maar een negental richtingaanwijzers - duidelijk voortgesproten uit toevalsdidactische ervaring - en eigenlijk moesten we nu doorstoten naar de kern van de problematiek, maar . . . Befehl ist Befehl.

Je vraagt je af, waarom de VON zo weinig reële ruimte laat voor een werkelijk veranderingsproces binnen de groep. Waarom wordt er zo veel gedirigeerd?

Maar goed, de negen toevalsdidactici, die nog helemaal niet klaarge-

1

komen waren met hun eerste opdracht, werden alweer aan het vergaderen gezet en nu voor de vraag: De doelstelling van het moedertaalonderwijs binnen de doelstelling van de middenschool.

Deze opdracht was zo mogelijk nog onmogelijker, nog frustrerender en nog onzinniger dan de eerste. Toch - Befehl is Befehl - ze gingen weer heel braaf aan de slag.

En dit kwam er uit: moet het vak Nederlands nog een apart vak zijn? In ieder geval moet het onderwijs in het Nederlands grotendeels geïntegreerd zijn in andere vakken. Het typisch eigene van het vak Nederlands is creatief bezig zijn met taal (al zal dit ergens over gaan en meestal in verband staan met andere vakken).

Alweer op het eerste gezicht een beetje indrukwekkend. Maar wat doe je ermee? Hoe verwerk je dit in een leerplan, in al of niet objectieve studietoetsen?

Voordat ze gelegenheid kregen op hun eigen vragen in te gaan, stond de volgende opdracht al weer op hen te wachten. Het vreemde was, dat ze zich steeds gewilliger gingen gedragen en zelfs - hoe is het mogelijk - een beetje ervan overtuigd raakten, dat ze via de congressmanipulatie een heel eind verder konden komen. Een soort ingebouwd en aanwezig toeval, waar ze op de voor hen gebruikelijke wijze heel goed mee konden leven. Maar ze raakten wel steeds meer verwijderd van de middenschool.

Derde opdracht: Doelstellingen van het produktief-schriftelijk moedertaalonderwijs op de middenschool.

Hier begonnen de toevalsdidactici helemaal de mist in te gaan. Ze waren er nog niet uitgekomen, wat de doelstellingen zouden moeten worden van de middenschool. Ze waren ook nog niet klaar gekomen met de doelstellingen van het moedertaalonderwijs in die middenschool. En nu ineens zo'n heel concrete vraag over een deelstuk van die wazige totaliteit.

Ze zagen het allemaal niet meer.

Wellicht vanuit de situatie waarin ze zich als groep gemanipuleerd voelden, hadden ze nog maar oor en oog voor één vorm van produktief-schriftelijk taalgebruik, namelijk de taal als middel tot manipuleren. De leerlingen moesten deze vorm van taalgebruik (-misbruik) leren onderkennen, eventueel deze vorm leren hanteren (voor enig goed doel . . .)

En zo bereikte de toevalsdidactici de laatste opdracht, die voor hen het snoepje van de week betekende.

Nu konden ze zich eindelijk eens uitleven. Nu konden ze eindelijk eens wraak nemen op al de gesublimeerde onlustgevoelens van de laatste dagen. Natuurlijk begrepen ze wel dat het maken van studie-

toetsen evenmin aan toevalsdidactici overgelaten kon worden, maar ze beleefden het meer als een creatief spel met als stimulerende factor: en kijk nu eens, wat we er nog van terecht brengen. In ieder geval was de uitslag van de laatste zitting meer bevredigend dan van welke vorige zitting ook. En daarom: Eind goed - Al goed.

Ze kozen als tekst een advertentie in De Volkskrant van diezelfde morgen (dinsdag 6 april 1971) van het Bureau Voorlichting Levensverzekering. Het was een pagina grote advertentie, die voor meer dan de helft bestond uit een visuele verheerlijking van het rustige burgermansleventje met als verbale blikvanger de tekst: 'Kunt u uw weduwe comfortabel onderhouden van f 24,80 per maand?'

Onder aan de pagina dit mooie stukje produktief schriftelijk taalgebruik:

'Een lelijk vraagje. Want Mevrouw Uw lieve echtgenote is geen weduwe. Terwijl Uw kinderen in het bezit zijn van een kerngezonde vader. Maar nu dit vraagje toch eenmaal op tafel ligt: het antwoord is ja. Voor f 24,80 per maand is een stuk financieel risico van Uw gezin gedekt. Voor een bedrag van f 40.000 zelfs. Waarbij de noeste cijferaars van de levensverzekeringsmaatschappijen ervan uitgaan, dat U 27 bent. En dat de looptijd van Uw risicoverzekering 38 jaar bedraagt, dus doorgaat tot Uw 65ste.

Ongaarne zien dat het inkomen van Uw gezin beperkt blijft tot het gewone weduwenpensioen - dat is immers een kwestie van verantwoordelijkheid. Maar lang leven willen we allemaal. U niet het minst. En dan zou het toe te juichen zijn als U Uw levensverzekering compleet maakte met een spaardeel. Door bijvoorbeeld f 10,10 per maand meer te betalen. De aldus ontstane totaalpremie (34,90) zorgt dat de postbode U op Uw 65ste verjaardag, nog voor de klok elf uren slaat, een cheque zal overreiken van f 8000,- basisbedrag, plus - geschat - f 15.000,- die U te danken hebt aan de interessante winstdeling van tegenwoordig. Maakt samen f 23.000,-. Zodat we nu toe komen aan

HET HAPPY END

Want dat mollige bedrag is geheel belastingvrij. Een aanmoediging om met z'n beidjes stokoud te worden.

En boeiend genoeg om met Uw verzekeringsadviseur over te praten. Maar U mag ook bellen met ons.'

Dit schoolvoorbeeld van manipulatief taalgebruik, dat heel toevallig hun aandacht trok, werd voor hen een uitdaging om er nu eens objectieve studietoetsen bij te maken ter controle van enkele maanden activiteit op het gebied van passief en actief manipulatief taalgebruik.

Toen ze hier al geruime tijd mee bezig waren, ontdekte een van de toevalsdidactici, dat er met heel kleine lettertjes (de beruchte kleine lettertjes) nog een zinnetje onderstond, dat luidde: 'De tarieven kunnen per maatschappij in geringe mate verschillen.'

Nu volgen tot slot enkele door de toevalsdidactici gretig gecreëerde toetsen.

'Maar nu dat vraagje toch eenmaal op tafel ligt?'

Waarom ligt dit vraagje op tafel?

- 1 Omdat het lot het zo heeft bepaald,
- 2 Omdat de omstandigheden daartoe dwingen,
- 3 Zonder enige reden,
- 4 Omdat het Bureau Voorlichting Levensverzekering dit vraagje nodig heeft.

'U niet het minst'

Hoe weet het Bureau Voorlichting Levensverzekering dit?

- 1 Omdat iemand van het Bureau u toevallig kent,
- 2 Omdat het Bureau er gewoon van uitgaat, dat u zo'n levenslustige persoon bent,
- 3 Omdat deze opvatting van uw persoon het best past in de bedoeling welke het bureau met u heeft,
- 4 Het bureau weet helemaal van niets en zegt zo maar wat.

'Nog voor de klok elf slaat'

Wat bedoelt het Bureau V.L. hiermee?

- 1 11 uur 's morgens,
- 2 11 uur 's avonds,
- 3 Geen bepaalde tijdsaanduiding, maar zo maar een gekke uitdrukking om het leuk te maken,
- 4 Een uitdrukking, waardoor een gevoel van veiligheid en welbehagen bij u wordt opgeroepen.

Manipuleren betekent:

- 1 Mensen met bedriegelijke, slimme methoden beïnvloeden,
- 2 Mensen met toevallige, slimme methoden beïnvloeden,
- 3 Mensen met bedriegelijke, grove methoden beïnvloeden,
- 4 Mensen met toevallige, grove methoden beïnvloeden.

Ironie is een stijlmiddel, dat een schrijver kan gebruiken om zijn eigen woorden alvast een beetje belachelijk te maken. De lezers worden gemanipuleerd doordat ze denken

- 1 Hij is een sufferd,

- 2 Hij heeft niets te verbergen,
- 3 Hij is een slimmerd,
- 4 Hij heeft iets te verbergen.

'Een lelijk vraagje'

Ze geven het zelf toe. Hier is dus sprake van

- 1 Eerlijkheid zonder meer,
- 2 Eerlijkheid met 'de onuitgesproken bedoeling dat de lezer de tekst verder ook vertrouwt,
- 3 Oneerlijkheid zonder meer,
- 4 Oneerlijkheid met de onuitgesproken bedoeling, dat de lezer de tekst verder niet vertrouwt.

'Mevrouw Uw lieve echtgenote'

Komt in gevoelswaarde overeen met

- 1 Uw kinderen
- 2 een stuk financieel risico,
- 3 Uw gezin,
- 4 de noeste cijferaars.

Die interessante winstdeling van tegenwoordig' klinkt enigszins spottend en de lezer krijgt de indruk, dat hem eigenlijk gezegd wordt

- 1 U moest er toch ook eens iets meer over lezen,
- 2 Vindt u die winstdeling ook zo'n onzin?
- 3 U weet er alles van, U maken we niets wijs,
- 4 U weet, dat die winstdeling niet interessant is.

'Het antwoord is ja'

Is dit een juist antwoord?

- 1 Ja, want voor die f 24,80 per maand is al Uw financieel risico voor Uw gezin gedekt,
- 2 Ja, want het bedrag hoeft niet aangevuld te worden,
- 3 Nee, want het bedrag moet aangevuld worden met ongeveer f 10,10,
- 4 Nee, want de prijzen kunnen per maatschappij verschillen.

'Ongaarne zien, dat het inkomen van Uw gezin beperkt blijft tot het gewone weduwenpensioen - dat is immers een kwestie van verantwoordelijkheid'.

Wat suggereert deze zin?

- 1 Dat de verzekeringsmaatschappij zich verantwoordelijk voelt voor het inkomen van uw gezin na uw dood,
- 2 Dat u zich verantwoordelijk voelt voor het inkomen van uw gezin na uw dood,

3 Dat uw vrouw zich verantwoordelijk voelt voor het inkomen van uw gezin na uw dood,

4 Dat u maar gauw een verzekering moet afsluiten als u niet verantwoordelijk wilt zijn voor eventuele latere financiële gevolgen na uw dood.

'De aldus ontstane totaalpremie f 34,90, zorgt dat de postbode U op uw 65ste verjaardag, nog voor de klok elf uren slaat, een cheque zal overreiken. Van f 8.000,— basisbedrag, plus - geschat - f 15.000,— die u enz.'

Is deze zin serieus bedoeld door de opstellers?

1 Ja, want de verzekeringsmaatschappij heeft hierover een afspraak gemaakt met de postbode,

2 Ja, want dit moet later op uw 65ste verjaardag het bewijs zijn, dat de verzekeringsmaatschappij altijd woord houdt,

3 Nee, het is bedoeld als een grap. De maatschappij begrijpt, dat U hier toch niet intrapt als zij het als een serieuze opmerking bedoelt.

4 Nee, het is bedoeld als een grap, maar toch met de serieuze bedoeling vertrouwen bij u te wekken.

'Kunt u uw weduwe comfortabel onderhouden van f 24,80 per maand' en 'En dan zou het toe te juichen zijn als U Uw levensverzekering compleet maakte met een spaardeel'.

Wat suggereren deze beide mededelingen?

1 a. Met f 24,80 doe je een heleboel b. f 24,80 is eigenlijk niets

2 a. Met f 24,80 doe je een heleboel b. f 24,80 is eigenlijk onvoldoende

3 a. Met f 24,80 doe je maar weinig b. f 24,80 is eigenlijk niets

4 a. Met f 24,80 doe je maar weinig b. f 24,80 is eigenlijk onvoldoende

'Het gewone weduwenpensioen' betekent

1 dat het pensioen ontoereikend is,

2 dat alleen gewone mensen dat krijgen,

3 dat je daar redelijk van rond kunt komen,

4 dat zo'n pensioen erg fijn is.

Wat zou terwille van de juistheid van de bewering moeten worden toegevoegd tussen 'samen' en f 23.000,—'

1 geschat,

2 misschien wel,

3 precies,

4 ruim.

Dit is de oogst van - geschat - drie kwartier toetsen maken. Het manipulatieve taalgebruik had de aandacht steeds meer opgeëist.

Deze wijze van taalgebruik dateert niet van vandaag of gisteren, en het is daarom wel opvallend, dat vooral nu - want het verschijnsel beperkt zich niet tot groep 3 van stroom 4 van verschillende kanten belangstelling voor dit fenomeen bestaat. Het wetenschappelijk uitgekende raffinement waarmee politici en vooral producenten ons gedrag proberen te beïnvloeden en onze eigen gegroeide bewustwording waren naar het idee van de toevalsdidactici de verklaring hiervan.

De advertenties van het B.V.L. zijn voer voor taalbewuste Nederlanders. En dus ook voor toevalsdidactici.

*Toevalsdidactici, op weg naar de middenschool.
Heemstede.*

P.S. HIER VOLGT EEN LATER BINNENGEKOMEN TOETS VAN DEZELFDE GROEP:

Ik ga ervan uit dat de leerlingen goed les hebben gehad in het ontmaskeren van manipulatietechnieken in reclameteksten. Ze hebben geleerd welke technieken er bestaan en hoe je ze kunt herkennen. Bij de test krijgen de leerlingen een reclametekst voorgelegd waarin een aantal van de geleerde technieken gebruikt zijn. De meerkeuzevragen daarbij kunnen dan bijvoorbeeld in deze vorm gesteld worden:

Type A. Welke van de volgende vier manipulatietechnieken wordt gebruikt in regel zoveel tot zoveel?

- a. techniek dit
- b. techniek dat
- c. techniek zus
- d. techniek zo

Type B. In welke van de genoemde regels vind je techniek zus of zo?

- a. in regel zoveel tot zoveel
- b. in regel zoveel tot zoveel
- c. in regel zoveel tot zoveel
- d. in regel zoveel tot zoveel.

Ik probeer nu een aantal voorbeelden te maken naar aanleiding van de advertentie 'Kunt u uw weduwe comfortabel onderhouden van f 24,80 per maand?' van het Bureau Voorlichting Levensverzekering (Volkskrant, 6 april 1971). Daartoe heb ik eerst een lijst aangelegd van alle technieken die ik (argwanend amateur) in die tekst dacht te kunnen aanwijzen. Natuurlijk had ik er beter aan gedaan de markapocket no. 76 H. W. Franke 'Manipuleren met mensen. De werking

van de reclamepsychologie' van te voren te lezen en niet erna zoals ik van plan ben. Bij de volgende vragen bedoelt het eerste antwoord steeds juist te zijn.

VRAGEN VAN HET TYPE A:

1 Welke manipulatietechniek vind je onder andere in de kop van de advertentie?

- a. De lezer krijgt een te optimistisch beeld voorgeschoteld.
- b. Hij wordt lekker gemaakt door de bevestiging van de fijne dingen die hij bezit,
- c. Hem wordt een schuldgevoel opgedrongen doordat hij de vraag niet kan beantwoorden,
- d. Geen van deze drie technieken.

2 Welke techniek vind je in regel 9-11?

- a. de lezer krijgt het gevoel dat welmenende personen aan zijn toekomst werken,
- b. hij wordt lekker gemaakt door bevestiging van de fijne dingen die hij bezit,
- c. er wordt ingehaakt op zijn wens om jong te blijven,
- d. geen van deze drie technieken.

VRAGEN VAN HET TYPE B:

3 Techniek: de koopbehoefte wordt versterkt doordat er verband wordt gesuggereerd tussen het volgen van de reclame en een bevredigend leven. Deze techniek wordt toegepast in regel

- a. 40-50, b. 1-6, c. 11-17, d. 31-39.

4 Techniek: de intellectuele irritatie tegen de al te simpele toon van de advertentie wordt weggenomen door het gebruik van literaire stijlbloempjes op ongevaarlijke plaatsen. Deze techniek vind je in regel

- a. 5-9, b. 10-13, c. 14-17, d. 18-24.